

РОЗУМОВЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Осова О.О.

Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

У статті представлено проблему розумового виховання студентів. Висвітлено важливість іноземної мови для розумового розвитку особистості. Розкрито можливості іноземної мови для розумового виховання студентів – майбутніх учителів. З'ясовано, що вивчення іноземної мови сприяє формуванню інтелектуальних, навчальних умінь студентів, культури розумової праці.

Ключові слова: іноземна мова, розумове виховання студентів, майбутні вчителі, інтелектуальні, навчальні вміння, розумова праця.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вищої освіти особливою актуальності набуває її інтегрування в міжнародну систему освіти, в тому числі в сфері навчання іноземних мов. Вивчення можливостей застосування іноземної мови для розумового виховання студентів допомагають викладачу створити творчу атмосферу на заняттях, а головне – сприяють вихованню всебічно розвинутої творчої особистості майбутнього фахівця. Сучасний стан вивчення іноземної мови зорієнтований не тільки на здобуття знань, вміння та навичок, а й на пошуки інноваційних підходів до організації занять і форм навчання з метою розумового розвитку особистості людини, яка б відзначалася високою інтелектуальністю. Тому перед викладачем стоїть завдання не тільки повідомити тему заняття, перевірити домашнє завдання, а й дізнатися про рівень розумового розвитку і створити таке виховне середовище, де б студенти могли і хотіли проявити свої потенційні можливості, могли б розвивати і виховувати свої розумові здатності.

Аналіз останніх досліджень. У ході наукового пошуку виявлено, що проблему розумового виховання дитини висвітлено в працях К. Ушинського, М. Бехтерева, Л. Виготського, Ж. Піаже, В. Сухомлинського. В роботах А. Громцева, А. Кірсанова, С. Лисенкова, Ю. Бабанського, П. Підкасистого представлено проблему виховання культури розумової праці особистості учня, студента. Виховна функція іноземної мови досліджувалася педагогами-методистами Є. Пасовим, С. Шаталовим, Р. Роговою, Ф. Рабіновичем, Б. Сахарьовою та ін. Разом із тим, проблема розумового виховання студентів – майбутніх учителів засобами іноземної мови висвітлена у науково-педагогічній літературі недостатньо.

Мета статті – розкрити можливості іноземної мови як засобу розумового виховання студентів – майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, важливим складником всебічного розвитку особистості є розумове виховання. У ході дослідження виявлено, що до проблеми розумового виховання неодноразово зверталися педагоги минулого. Так, К. Ушинський, розмірковуючи про значення і силу виховання писав: «Вихователь повинен пізнати людину, яка вона є в дійсності, з усіма її слабкостями й у всій її величі <...>. Лише тоді він буде в змозі почерпнути в самій природі людини засоби виховуючого впливу – а засоби ці величезні!» [9, с. 257]. Теоретичні ідеї видатного вченого щодо сутності педагогічної науки та, зокрема, проблем виховання отримали свій подальший розвиток. Так, В. Бехтерев писав, що розвиток людської особистос-

ті потребує старанного виховання. «Запитайте когонебудь про те, – наголошував він, – що таке розумове виховання, і можете бути певними, що навряд чи хто-небудь розмежує це поняття від освіти, але між іншим, розвиток розуму, який досягається у процесі виховання, взагалі не ототожнюється з отриманням знань, тим більше, що можна бути досить освіченою людиною і водночас розумово малорозвинутою» [2, с. 307-308]. Великого значення проблемі розумового виховання, як свідчить проведене дослідження, надавав В. Сухомлинський. Розумове виховання він визначав як «отримання знань і формування наукового світосприйняття, розвиток пізнавальних і творчих здібностей, виховання культури розумової праці, інтересу і потреб в розумовій діяльності, у постійному збагаченні науковими знаннями, у застосуванні їх на практиці» [5].

Сучасні педагоги, зокрема, М. Фіцула, розумове виховання визначають як цілеспрямовану діяльність педагогів з розвитку розумових сил і мислення учнів, прищеплення їм культури розумової праці [10, с. 423]. У психолого-педагогічній літературі вживається також термін «розумовий розвиток» – розвиток, удосконалення інтелектуальної сфери і здібностей людини [7, 10].

Мета розумового виховання полягає в забезпеченні засвоєння студентами основ наук, розвитку їх пізнавальних здібностей, формуванні на цій основі наукового світогляду. Його зміст охоплює систему фактів, понять, положень із усіх галузей науки, культури і техніки [4, с. 107-115].

Проведене дослідження свідчить, що значні можливості для розумового виховання учнів, студентів має іноземна мова. Так, ще В.О. Сухомлинський зазначав: «Нашим ідеалом є те, щоб учні відчували живе слово іноземної мови, вкладали у вивчені слова та словосполучення ті уявлення, почуття, думки, які вклав у них народ. Виховну роль іноземної мови ми бачимо в тому, щоб слово мови іншого народу жило в думці дитини, щоб для усвідомлення змісту прочитаного або почутого не завжди був потрібен переклад. Ось чому ми прагнемо до того, щоб словами і словосполученнями діти оволодівали в живому спілкуванні» [5].

Ідеї видатного педагога щодо можливостей іноземної мови студентів є надзвичайно актуальними і в сучасних умовах розвитку освіти для розумового виховання учнів, студентів. Так, у процесі розумового виховання студент повинен розвивати навички активної мислительної діяльності. Мислення – це процес опосередкованого й узагальненого пізнання предметів і явищ об'єктивної дійсності в їх істотних властивостях, зв'язках і відносинах.

У науково-педагогічній літературі виділяють такі види мислення: діалектичне – вміння бачити в явищі суперечності, тенденції розвитку, зародження нових; логічне – встановлення узагальнених зв'язків між новими знаннями і раніше засвоєним матеріалом, приведення їх у певну систему; абстрактне – абстрагування від неістотних, другорядних ознак, виділення загальних та істотних і на цій основі формування абстрактних понять; узагальнююче – знаходження загальних принципів і способів дій, що поширюються на певну низку явищ; категоріальне – вміння об'єднувати поняття в класи і групи на підставі певних істотних ознак подібності; теоретичне – здатність до засвоєння знань високого рівня узагальнення, розуміння наукових засад і принципів розвитку певних галузей знань, виявлення залежності та закономірності існуючих між явищами зв'язків; індуктивне – рух думки від окремого до загального, від фактів до узагальнень, висновків; дедуктивне – рух думки від загального до окремого; алгоритмічне – неухильне дотримання інструкції, яка вказує строгу послідовність дій, що забезпечує отримання результату; технічне – розуміння наукових засад і загальних принципів виробничих процесів; репродуктивне – актуалізація засвоєних знань для розв'язання завдань відомого типу або виконання дій у знайомих умовах; продуктивне – самостійне вирішення людиною нових завдань на основі набутих знань, а також із використанням нових даних, способів і засобів, необхідних для їх вирішення; системне – здатність виявляти зв'язки між науками, розуміти загальнонаукові закони, покладені в основу їх розвитку, мати загальні уявлення про закономірності розвитку природи і суспільства [7].

Як свідчить проведене дослідження, особливості професії педагога обумовлюють необхідність розвитку зазначених видів мислення у студентів – майбутніх вчителів. Оволодіти ними вони можуть лише за умови освоєння таких мислительних операцій, як: аналіз – мислене розчленування цілого на частини або мислене виділення окремих його частин; синтез – мислене поєднання частин предметів або окремих його сторін, їх ознак, властивостей; порівняння – встановлення подібності або відмінності між предметами і явищами за однією кількома ознаками, виділеними в певній послідовності; класифікація (систематизація) – поділ предметів або явищ за групами залежно від подібності чи відмінностей між ними.

У ході дослідження з'ясовано, що у процесі розумового виховання засобами іноземної мови здійснюється формування інтелектуальних умінь. Цьому сприяє робота з різними типами завдань: дослідницькими (підготовка наукових доповідей, рефератів тощо); порівняльними (від простіших до порівнянь, що виявляють подібність або відмінність понять, складних мовних явищ); у впорядкуванні мислительних дій, використання алгоритмів або самостійне їх складання; пов'язані з аналізом і узагальненням ознак для виокремлення явища в певний клас чи вид [6, с. 7–10]. Успіх навчальної діяльності студентів, їх розумовий розвиток на заняттях іноземної мови значною мірою залежать і від рівня сформованості в них навчальних умінь. Зокрема, уміння читати – характеризується різноманітністю, інтонацією, темпом, урахуванням жанру тексту і залежить від уміння студента охопити зором текст, який він читає, читати, розуміти і перекладати аутентичні тексти. Слід домагатися, щоб студенти усвідомлювали прочитаний інішомовний текст. Уміння слухати – передбачає вміння зосе-

редитися на змісті розповіді, пояснення, запитань викладача чи студентів, відповідей на запитання, сприймати на слух аутентичні тексти відповідно до тематики курсу та мати навички відтворення інформації у тестовому форматі. Слухання має супроводжуватись аналізом, умінням прорецензувати й оцінити прослухане повідомлення [3, с. 255–256]. Уміння усно формулювати і викладати свої думки – йдеться про відповіді на запитання, переказування змісту прочитаного чи почутого, словесний опис картини, спостережуваного об'єкта, вміння поставити запитання до розповіді вчителя, прочитаного тексту [8]. Живе спілкування є могутнім фактором розумового виховання студентів на заняттях іноземної мови. Вплив іноземної мови на пізнавальні функції міститься у тому, що робота над інішомовним висловлюванням сприяє формуванню логіки мислення, яка здійснюється у процесі спілкування, сприймання усного чи писемного мовлення веде до формування різноманітних образів, що виникають у свідомості студентів, збагачуючи їх новими знаннями. У своїх вищих проявах образ і думка нерозривно пов'язані.

За своєю наглядністю і конкретністю образи уявлені схожі на образи сприйняття. У нашій свідомості живуть не лише образи предметів і явищ, які ми сприймали чи сприймаємо у дійсності. Нові думки і образи виникають на основі того, що вже було у свідомості, завдяки розумовим операціям – аналізу й синтезу [4]. Отже, вивчення іноземної мови сприяє розвитку мислительної діяльності студентів

В інішомовному висловлюванні, як свідчить проведене дослідження, формуються інформативність й повнота висловлювань, послідовність викладу, побудова логічно пов'язаних діалогічних єдностей, ситуативна обумовленість реплік полілогу. Сучасні заняття іноземної мови передбачають широке застосування прийомів дискусії у виді обговорення проблем, використання країнознавчого матеріалу, різноманітних ілюстрацій, а організація зосередження уваги і сприймання в навчальному процесі, за якої студенти оформлюють отримані дані в усному чи писемному мовленні, забезпечує більш чітке усвідомлення навчального матеріалу. При негайному мовленнєвому оформленні сприйнятого навчального матеріалу активізується увага та спостереження, яке стає більш усвідомленим і підвищує якість сприймання і засвоєння знань.

Вивчення іноземної мови, як відомо, сприяє формуванню філологічного мислення студентів – майбутніх учителів. Інтерес до філології здавна супроводжує справжню освіченість, інтелігентність й культуру. Поряд із вивченням іноземної мови, як засобом спілкування виникає зацікавленість в історії мови, яка вивчається, її зв'язках з іншими мовами світу, включаючи рідну, до інтерпретації інішомовних текстів, фразеологізмів, афоризмів тощо.

Різноманітність інішомовних творів, на яких базується вивчення іноземної мови, є привабливим об'єктом пізнання. У тексті матеріалізуються основні структурні закономірності мови, втілюються певні риси, притаманні людському мисленню.

Засвоюючи інішомовну лексику, студенти стикаються з новим способом позначення понять, відомих з попереднього досвіду і закріплених в рідній мові, перед ними розкриваються нові способи передачі інформації про навколишню дійсність іноземною мовою засобами своєрідної сітки лексико-семантичних відношень, притаманних даній мові. Ознайомлення з новим способом позначення понять стимулює до всебічного осмислення через порівняння лексичних одиниць з еквівалентами рідної мови. Як

ззначав М.М. Шардаков: «При введенні порівнянь і співставлень у процесі сприйняття й спостережливості активізується свідомо діяльність в учінні, свідомість учня збагачується яскравими, чіткими образами і уявленнями предметів та явищ, що спостерігаються з їх характерними ознаками особливостями. Разом із тим, у нього утворюються різні смислові зв'язки між уявленнями, що формуються. З уведенням порівнянь та співставлень у школяра полегшується осмислення і тим самим підвищується міцність запам'ятовування й повнота наступного зберігання в пам'яті навчального матеріалу, який вивчається» [8, с. 14-23].

У процесі навчання іноземної мови створюються умови для розвитку міжособистісної взаємодії студентів у спілкуванні. Вміння правильно організувати своє повідомлення є ознакою індивідуальної культури, що є надзвичайно важливим для професії вчителя. Формування такого вміння успішно здійснюється за умови використання різноманітних ситуативних завдань, створення діалогів, при застосуванні вправ соціально-психологічного тренінгу, які широко застосовуються в інтенсивних методиках навчання іноземної мови тощо.

Вивчення іноземної мови впливає також і на формування особистості студента. Його активність у набутті знань, систематичність і наполегливість у навчанні обумовлюються психологічними особливостями особистості – актуальними потребами, цілями й мотивами, які мають значення для нього, і які є результатом самостійного включення в навчальну діяльність та являються підсумком організації навчального процесу з іноземної мови.

Уміння писати – передбачає оволодіння технікою іншомовного письма та писемною мовою і полягає в умінні правильно будувати речення, описувати побачене, писати під диктовку, написати твір на задану або на вільну тему, реферат, викладаючи думку з дотриманням параметрів комунікативності та мовної правильності тощо. Уміння працювати

з книжкою – це передусім уміння підібрати необхідну літературу за бібліографією, визначити її загальний зміст, використовувати різні форми запису прочитаного, вміння користуватися періодикою [1, с. 66-67]. Спеціальні уміння охоплюють уміння користуватися словником, довідковою літературою під час вивчення іноземних мов та ін.

Окрім розглянутих умінь, вивчення іноземної мови передбачає також вироблення в студентів умінь зосереджено та уважно працювати, долати труднощі, розвивати пам'ять і використовувати різні її види (логічну, моторну, зорову), вести спостереження і нотатки, володіти деякими раціональними способами розумових дій, умінь дотримуватися раціонального режиму розумової праці, акуратно виконувати навчальні завдання, утримувати в належному порядку своє робоче місце. Культура розумової праці передбачає знання загальних правил розумової праці та вміння дотримуватися їх у своїй навчальній діяльності, регулярність у чергуванні праці й відпочинку, робота зі складним і легшим матеріалом та ін. Виходячи із загальних правил, студент розробляє власний стиль навчальної діяльності і майбутньої професійної діяльності.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дозволяє стверджувати, що розумове виховання – це процес тривалий і складний. Широкі можливості для розумового виховання студентів має іноземна мова. Особлива роль у розумовому вихованні студентів на заняттях іноземної мови належить формуванню інтелектуальних, навчальних умінь. Вивчення іноземної мови сприяє також формуванню філологічного мислення, впливає на виховання особистості студента, його активності у набутті знань, систематичності і наполегливості у навчанні.

Перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальшої розробки потребує проблема розумового виховання засобами гуманітарних дисциплін.

Список літератури:

1. Безлюдна М. Методично-процесуальне забезпечення розвивального навчання в емпіричному досвіді В. Сухомлинського / М. Безлюдна // Початкова школа. – 2000. – № 4. – С. 66-67.
2. Бехтерев В.М. Проблемы развития и воспитания человека: Избр. психол. тр. / Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. – С. 307-308.
3. Гельведий К.А. О человеке, его умственных способностях и воспитании / К.А. Гельведий // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики. – М.: Педагогика, 1971. – С. 255-265.
4. Іващенко О.З. Культура розумової праці особистості в контексті національного виховання / О.З. Іващенко // Освіта і управління. – 1999. – № 4. – С. 107-115.
5. Избранные труды В.А. Сухомлинского. – <http://www.detskiysad.ru/ped/065.html>
6. Майборода В., Друзь З. Виховання пізнавальних інтересів молодших школярів / В. Майборода, З. Друзь // Початкова школа. – 2000. – № 4. – С. 7-10.
7. Психологія / За ред. Ю.Л. Трофімова. – К.: Основи, 2001. – 466 с.
8. Смутьсон М.Л. Мова і мовлення в структурі інтелекту / Л.М. Смутьсон // Актуальні проблеми психології. – Т. 2. – Психологічна герменевтика / За ред. Н.В. Чепелевої. – К., 2002. – Вип. 2. – С. 14-23.
9. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии / Избранные труды. В 4 кн. – Кн. 3. – М.: Дрофа, 2005. – 423 с.
10. Фіцула М.М. Педагогіка. – К.: Академія, 2002. – 515 с.

Осовая О.А.

Коммунальное учреждение
«Харьковская гуманитарно-педагогическая академия»
Харьковского областного совета

УМСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ – БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ СРЕДСТВАМИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В статье представлена проблема умственного воспитания студентов. Освещена важность иностранного языка для умственного развития личности. Раскрыты возможности иностранного языка для умственного воспитания студентов – будущих учителей. Установлено, что изучение иностранного языка способствует формированию интеллектуальных, учебных умений студентов, культуры умственного труда.

Ключевые слова: иностранный язык, умственное воспитание студентов, будущие учителя, интеллектуальные, учебные умения, умственный труд.

Osova O.O.

Municipal institution
«Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy»
of Kharkiv Regional Council

MENTAL EDUCATION OF STUDENTS – FUTURE TEACHERS BY MEANS OF FOREIGN LANGUAGE

Summary

The problem of mental education of students is presented in the article. Importance of foreign language for mental development of personality is reflected. Possibilities of foreign language for mental education of students – future teachers are exposed. It is found out, that the studying of foreign language cooperates for forming of intellectual, educational abilities of students, standards of mental work.

Keywords: foreign language, mental education of students, future teachers, intellectual, educational abilities, mental work.

УДК 331.47:377.44

ПРОБЛЕМИ І ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ПІДВИЩЕННІ КВАЛІФІКАЦІЙ ПОСАДОВИХ ОСІБ З ПИТАНЬ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Пахомов Р.І., Дяченко Є.В., Куц В.А.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Падалка А.І.

Українська медична стоматологічна академія

У роботі розглянуті основні проблеми післядипломної освіти керівників та інженерно-технічних працівників з питань охорони праці. Досліджені структурно-функціональні засади навчання посадових осіб. Проаналізовані характерні особливості освітнього процесу. Розглянуті різні підходи і методи навчання. Приведені принципи, використання яких дозволяє підвищити ефективність навчального процесу в навчально-методичних та експертно-технічних центрах.

Ключові слова: підвищення кваліфікації, посадові особи, навчальний процес, принципи навчання, охорона праці.

Постановка проблеми. Як і раніше, підвищення якості знань, вмінь і навичок з питань охорони праці являється актуальною проблемою, особливо в динамічних соціально-економічних умовах сьогодення. Одним із напрямків підвищення ефективності роботи системи охорони праці, наряду з використанням сучасних форм навчання, є вдосконалення системи професійної підготовки керівників та інженерно-технічних працівників. Невід'ємною частиною цього процесу є навчання і підвищення кваліфікації посадових осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Згідно з документами [1; 2], посадові особи, діяльність яких пов'язана з організацією безпечного ведення робіт, під час прийняття на роботу, а також періо-

дично, один раз на три роки, проходять навчання та перевірку знань з питань охорони праці за участю профспілок. Навчання проводять згідно з типовими тематичним планом і програмою навчання з питань охорони праці посадових осіб. У державному стандарті [3] система охорони праці розглядається у вигляді окремих властивостей її компонентів.

В роботі Варення Г.А. [4] розглядається синергетичний підхід у контексті охорони праці, в тому числі навчання, як взаємозв'язок між рівнем елементної побудови системи та рівнем її цілісності, сформульовано синергетичну модель ефективного функціонування системи охорони праці.

У деяких роботах [5; 6] показано, що сучасний навчальний процес містить у собі три взаємозалеж-